

UN MAILLOL A GIRONA

EL *TORS DE VENUS* D'ARISTIDES MAILLOL, NOVA ESCULTURA A LA SEU DE LA GENERALITAT A GIRONA

Han inaugurat una escultura exquisida a Girona! Sap greu que passi un xic desapercebuda, tractant-se del més universal dels artistes amb obra a la ciutat, sense caure en comparacions impròpies amb els delicadíssims sepulcres gòtics que Guillem de Morell va dedicar al Cap d'Estopes i a la comtessa Ermessenda, conservats a la Catedral.

DANIEL BONAVENTURA > TEXT I FOTOS

>> Aristides Maillol (*Banyuls de la Marenda*, 8 de desembre de 1861 - 27 de setembre de 1944). A dalt, Maillol en una pintura de József Rippl-Rónai, 1899.

Les obres d'Aristides Maillol són icones que han ajudat a convertir la mediterraneïtat en un mite mundialment anhelat

El passat mes de febrer, el Govern va posar la cirereta que corona la monumental nova seu de la Generalitat a Girona: una esplèndida peça d'Aristides Maillol, un *Tors de Venus* d'una bellesa certa, sensual, incontestable, que encomana confiança i optimisme. Maillol és l'artista que va saber sintetitzar la imatge de la mediterraneïtat. Les seves obres són icones que han ajudat a convertir la mediterraneïtat en un mite mundialment anhelat. Un es pot quedar mirant una de les figures femenines de Maillol i

deixar passar les hores. És com mirar el mar o mirar el foc. No cansa i s'experimenta una agradable sensació de plenitud, de confiança en la humanitat.

La decisió de comprar una obra d'aquest cèlebre artista, i no de cap altre, té una innegable càrrega simbòlica. Només s'han deixat sentir laments amb boca petita d'alguns artistes locals per no haver estat ells els destinataris dels 250.000 euros que ha costat aquest bronze de 115 cm d'alçada, datat del 1918-1925, adquirit pel Govern català directament al Museu Maillol - Fundació Dina Vierny, una entitat amb seus a París i a Banyuls de la Marenda.

En qualsevol cas, aquesta compra és un encert inapel·lable no només per a Girona -ciutat que tant va freqüentar Maillol per visitar els amics de l'efervescent societat Athenea, abans del genocidi franquista-, sinó per a tot el país. L'adquisició de l'obra fa justícia a un escultor català present als principals museus del món, com el Museu d'Art Modern de

Nova York, el Museu d'Orsay de París, el Museu de l'Ermitage de Sant Petersburg, la Galeria Nacional d'Austràlia o la Tate Gallery de Londres. Considerat l'escultor més influent del segle xx -d'ell va beure Picasso i sense ell no s'entendrien Moore ni Giacometti-, Maillol ha estat ignorat al seu país, a la part central del seu país, la Catalunya del Sud.

Amb el *Tors de Venus* es fa justícia a Maillol i també es fa pública -si més no simbòlicament- una ambiciosa declaració d'intencions d'una Administració cansada de la cotilla antinatural que el provincianisme espanyol li imposa, una Administració que somnia donar resposta a les necessitats de tot l'àmbit cultural que li és propi -«Jo considero Catalunya la meua veritable pàtria», afirmava Maillol des del Rosselló.

I això és un fet polític històric nou. Perquè també les terres i els ciutadans del nord català són competència de la Generalitat, almenys en tot allò que com a catalans compartim, que no és poca cosa. Josep Pla hi inclou la llengua, la geografia, la gastronomia, els productes agrícoles i mariners, el turisme i, a propòsit de l'homenot *Aristides Maillol, escultor*, evoca sorneguer una «unió multiseular que no podia pas trencar-se en sec pel fet de plantar-hi unes fites merament polítiques i posar a banda i banda petites guarnicions de carrabiners».

Els que recordem els anys llòbrecs de la dictadura, aquella escola pública amb retrat de Franco i santcrist sobre el cap del mestre, signes que no podem dissociar del càstig físic, abracem Maillol com una llum d'esperança que ens ha de conduir al somni daurat de la mediterraneïtat que ens van segrestar. El nostre viatge ara mateix podria trobar-se en els últims metres del túnel ambivalent de l'autonomisme, després d'anys d'escarni i humiliació expressats amb figuretes de toros, castanyoles i gitanes de quincalla. Al *souvenir* banal hi confrontem la sensibilitat de Maillol, cisellada en obres com *Leda* (1900), noieta vergonyosa que amb un subtil gest de la mà expressa rebuig, o *La Mediterrània* (1905), on l'artista condensa el pòsit d'una civilització mil·lenària, o *La Rivière sans socle* (1938-1943), estàtua de l'home caigut en l'espiral infernal de la guerra.

Un geni de Banyuls

Aristides Maillol va néixer a Banyuls el 1861 i va morir el 1944, a l'edat de vuitanta-tres anys, després d'un accident de cotxe en una carretera rosselonesa, quan tornava d'una visita al pintor fauvista Raoul Dufy a Vernet dels Banys. Les seves primeres pintures les va fer a l'edat de 13 anys, i als 20 anys va deixar el Pirineu marítim per lliurar-se a la vida d'artista a París, quan la ciutat de les llums era la capital del món. Al París de 1890, Maillol es va acostar moltíssim i, a la pràctica, es va integrar al petit grup dels Nabís, que aplegava artistes com Maurice Denis, Edouard Vuillard i Pierre Bonnard, tots ells subjugats davant la personalitat de Paul Gauguin. Els Nabís van prefigurar les recerques contemporànies que van acabar conduint a l'Art Nouveau, el nostre modernisme, que va desembocar en el noucentisme. Si Gauguin, en la seva particular fugida de l'academicisme, va buscar la regeneració a les illes tropicals, Maillol ho va fer redescobrint la vida a pagès del seu Banyuls natal. «Es podria dir que el ritme dels turons de Banyuls i el pendent de les vinyes estan miraculosament emparentats amb les seves escultures», diu la responsable de la programació artística de la Fundació Valvi de Girona, Maguí Noguer. Bertrand Lorquin, conservador del Museu Maillol, afirma que l'artista va trencar amb l'academicisme

>> Tors de Venus, d'Aristides Maillol.

Forcada lamenta que calgués esperar fins al juliol de 1910 per veure publicat a Girona el primer article monogràfic sobre Maillol

La Fundació Dina Vierny

A l'edat de 15 anys, Dina Vierny va esdevenir model d'Aristides Maillol i va ser des d'aleshores figura essencial de la seva obra. Desapareguda l'any 2009, va crear la Fundació Dina Vierny – Museu Maillol, reconeguda d'utilitat pública per l'Estat francès i posseïdora d'una entitat jurídica als Estats Units. L'any 1994 l'entitat va obrir el petit Museu Maillol de Banyuls, en una casa que havia sigut taller de l'artista, situada a 4 quilòmetres de la vila, remuntant una frondosa vall. L'any 1995 es va inaugurar el Museu Maillol de París, que presenta una gran concentració d'obres de l'artista, no només escultures, sinó també dibuixos, gravats, pintures, obres decoratives, terrisses... Disposa de cafeteria, restaurant i llibreria. L'entrada costa 11 euros. Olivier Lorquin ha explicat que la seu de París pot arribar a superar els 300.000 visitants anuals, en funció de l'encert de les exposicions temporals. El museu de Banyuls difícilment supera les 10.000 visites anuals.

DANIEL BONAVENTURA

>> Interior del museu de Banyuls.
A l'esquerra, Dina Vierny i Maillol.

del XIX i es va alliberar de l'expressió de les passions, la representació del moviment i les actituds turmentades de les escultures de Rodin. «Sí, Maillol té el geni de l'escultura», va admetre Auguste Rodin.

Els amics de Girona

Josep Pla sembla de misteri les estades de Maillol a Girona referint-se a les seves «solitàries divagacions pel barri eclesiàstic». Sortosament l'historiador de l'art Eric Forcada hi aporta llum al treball *Límits i limitacions de la història de l'art catalana. El cas afronterer d'Aristides Maillol*, publicat al número 3 de la revista de cultura *Mirmanda* (2008). Forcada s'hi lamenta que calgués esperar fins al juliol de 1910 per veure publicat a Girona el primer article monogràfic sobre Maillol, una traducció d'un article de Maurice Denis recollit a la llavors nova revista *Lectura*. En un text introductori, Maillol hi va declarar: «Enlloc me sento tan a

casa meva ni enlloc me sembla viure tan entre compatriotes com quan me trobo a l'altre costat dels Pirineus».

Segons Eric Forcada, Maillol es desplaçava a Girona seguint la lògica del veïnatge, i a la ciutat de l'Onyar va fer amistat amb Frederic Rahola, Miquel de Palol o Prudenci Bertrana. Aquest últim va firmar el primer veritable article monogràfic sobre l'escultor, on retreia la incapacitat de Barcelona per entendre la complexitat del seu territori: «Aqueix artista per a qui no existeixen obstacles, vencedor del temps i de la matèria, que és nostre i a penes el coneixem, no pot restar sense un nexa amb el desvetllament del nostre art català. Caldria cridar-lo, dirigir-li una súplica en nom de Barcelona. Ell gaudeix de gran predicament per terres estrangeres [...] I és tristíssim per al nostre urc de catalans que no sigui enlairat en la mateixa terra que ell estima». Han passat cent anys, i la súplica de Bertrana recobra avui vigència.

Analitzem què ha passat durant aquests cents anys. D'entrada, cap obra de Maillol va ser presentada a Barcelona en vida de l'artista. Malgrat que el primer artista mundial del moment era català, la premsa de casa no li va prestar atenció. Un nou exemple de l'autoodi i l'autocensura catalans: no cal que ens empetiteixin, ja ho fem nosaltres solets. Més lacerant resulta encara que el primer Maillol exhibit a Barcelona –la Ve-

Josep Pla sembla de misteri les estades de Maillol a Girona referint-se a les seves «solitàries divagacions pel barri eclesiàstic»

>> Una escultura de Maillol al passeig marítim de Banyuls.

nus del collaret– es presentés com una obra estrangera, en el marc de l'Exposició d'Artistes Francesos Contemporanis (1945). El reconeixement de l'artista va començar sota l'empara de les autoritats franceses. Amb l'ajuda de l'Institut Francès de Barcelona, va néixer el Cercle Maillol, presentat per Jordi Sarsanedas a la revista *Ariel* com un «cercle artístic creat en homenatge al gran escultor català de França». La repressió espanyola no permetia anar més enllà, i no va ser fins a l'aparició de la generació d'historiadors de l'art de la postguerra que es va començar a reivindicar sense complexos Maillol com a artista català. Alexandre Cirici-Pellicer va parlar d'ell com d'«el gran escultor català» i del «primer noucentista català» (1970). Josep Pla ja s'havia aproximat a aquesta via a *Destino* el 1958. Des del 1992 Maillol té una obra a Barcelona, al MNAC, i des del 2010 també a Girona.

La primera exposició-homenatge dedicada a Maillol es va fer un cop recuperada la democràcia, l'any 1979, organitzada per La Caixa, amb coordinació de Maria Lluïsa Borràs. La segona gran exposició, organitzada per Caixa Catalunya, s'ha vist el 2009 a La Pedrera, comissariada per Bertrand Lorquin i Michael Peppiatt. D'aquesta última, el conseller de Política Territorial i Obres Públiques, Joaquim Nadal, no va deixar que totes les obres retornessin als seus

propietaris, i se'n va quedar una per a Girona, finançada a càrrec de l'anomenat 1% cultural. El conseller, el bagatge cultural del qual supera l'estretor de la política de partits, va fer una «alcaldada» de molt bon gust.

Al petit i entranyable museu de Banyuls ens rep Olivier Lorquin, president de la Fundació Dina Vierny – Museu Maillol, el qual ens confirma que Nadal va escollir personalment el *Tors de Venus*, una elecció molt encertada, al seu parer, perquè aquesta peça «és molt moderna i concentra tota la força de Maillol».

Maillol visitava sovint Barcelona, on vivia el seu germà Rafael, que es dedicava al comerç de vins. Les estades i les relacions establertes pel cèlebre escultor a Barcelona i a Girona resten pendents d'estudi. Eric Forcada assegura que va participar en la vida cultural gironina prenent part en les activitats de la societat Athenea i relacionant-se, a més de

Olivier Lorquin ens va confirmar que Nadal va escollir personalment el *Tors de Venus*, una elecció molt encertada

>> Reproducció de La Mediterrània sobre la tomba de Maillol.

Erotisme i laïcitat

Una rotunda laïcitat va acompanyar Maillol tota la vida, des de la més tendra infantesa. Les seves restes reposen al jardí del petit museu de Banyuls, sota una reproducció en bronze de *La Mediterrània*, amb el seu nom en una sòbria inscripció. Fins i tot costa d'endevinar que es tracta d'una tomba. En algun apunt biogràfic s'afirma que Maillol, que es va casar tardanament, no va gaudir de companyia femenina fins als trenta anys d'edat perquè «no s'ho podia permetre». En tot cas, Josep Pla ens aporta la pista que l'escultor posava passió davant «totes les formes turgents». Per bé que mai el sexe és l'objecte d'atenció de les seves nues figures femenines, l'artista devia tenir bon humor el dia que va dir a George Clémenceau: «Je vous ferai un beau cul de femme, ce sera la liberté enchaînée».

Obres de Maillol en l'espai públic a Catalunya

- ≈ **Barcelona** (Barcelonès):
Estiu sense braços (1911), Jardins MNAC, regalada pel COI el 1992
- ≈ **Girona** (Gironès):
Tors de Venus, Delegació de la Generalitat
- ≈ **El Vendrell** (Baix Penedès):
Dues escultures a la Fundació Deu
- ≈ **Perpinyà** (Rosselló):
Mediterrània (1903-1905), Casa de la Vila
Venus del collaret (1918-1928), plaça de la Llotja
Estiu sense braços (1911), La Passejada
La banyista, La Passejada
- ≈ **Ceret** (Vallespir):
Monument als morts, plaça del Castell
- ≈ **Elna** (Rosselló)
Monument als morts, pla de les Garrofes
Bust d'Esteve Terrús (1905-1907), pla de les Garrofes
- ≈ **Sant Cebrià** (Rosselló):
Banyista, plaça Maillol
- ≈ **Banyuls** (Rosselló):
Monument als morts, Illa Grossa
Mediterrània (1905), Jardins del Museu Maillol
Harmonia. Primer estat (1940), Casa de la Vila
Monument a Cézanne (1921), passeig Marítim
Illla de França (1921), passeig Marítim

DANIEL BONAVENTURA

>> *Olivier Lorquin, president de la Fundació Dina Vierny - Museu Maillol.*

Rahola, Bertrana i De Palol, amb Xavier Montsalvatge, Dídac Ruiz, Ricard Guinó i l'escultor de Camprodon Joaquim Claret. Pendants d'estudi queden també unes cartes de Maillol a Rahola i a Bertrana, entre altres documents. Costa poc imaginar la complicitat viscuda entre un nabí de París i l'entorn de Prudenci Bertrana, dos ambients intel·lectuals que devien coincidir plenament en l'actitud rebel i demolidora contra la mediocritat ambiental d'una Girona immobiliària i refractària al canvi.

La paraula *nabí* es pot traduir per 'intel·lectual profeta'. Intel·lectual profeta o intel·lectual compromès, figura necessària en temps de confusió, a l'espera d'una nova Renaixença, que aquest bronze de Maillol sembla augurar. El *Tors de Venus* ja és aquí, potser excessivament encaixonat entre les altes parets dels patis interiors de l'antic hospital de Santa Caterina. Amb tota la peremptorietat del bronze fos, anuncia el camí per espolsar-se els sentiments de culpa

i d'inferioritat, amb els arguments lluminosos de la raó, contra academicismes caducs i interessos espuris. I si aquest futur pletòric encara es resistís, si les lluites partidistes per monopolitzar la gestió s'imposessin al projecte comú de país, el *Tors de Venus* de Maillol es mantindrà ferm, hieràtic, allà clavat, amb mirada incisiva sobre els passavolants, tocant consciències de futures generacions, per recordar que tenim pendent d'assolir el just somni mediterrani. Jean Clair, de l'Acadèmia Francesa, diu a *La mesura de Maillol*: «Una estàtua és un senyal d'un començament, del principi d'una història, el testimoni d'una ocupació civil. Recorda l'existència dels homes i reflecteix el sentit del seu destí».

Daniel Bonaventura
és periodista.

PER SABER-NE MÉS

Museu Maillol: <http://www.museu-maillol.com/>

<http://www.facebook.com/pages/Paris-France/Musee-Maillol/368389942168?ref=ts>

Article a l'Artcyclopedia: http://www.artcyclopedia.com/artists/maillol_aristide.html

Article a l'Enciclopèdia Britànica: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/358521/Aristide-Maillol>

El Tors de Venus ja és aquí, potser excessivament encaixonat entre les altes parets dels patis interiors de l'antic hospital de Santa Caterina